

Анотація навчальної дисципліни «Пояснення як механізм пізнання»

Анотація. Пояснення є одним з основних механізмів пізнання, розповсюдженим в науках (переважно так званих «точних», «природничих»). Існують різні типи пояснення: в термінах причин (каузальне пояснення), в термінах підстав (reason explanation), в термінах цілей (телеологічне пояснення), функціональне, редуцціоніське, імовірнісне, історичне, психологіське, методологічне і ін. Існують дві основні моделі пояснення, розроблені в середині 20 століття Карлом Гемпелем: дедуктивно-номологічна і індуктивно-статистична. В даному курсі будуть розглядатися основні типи і моделі пояснення з метою в порівняльній перспективі з'ясувати їх переваги і недоліки і продемонструвати можливість взаємного доповнення між ними. В так званих «гуманітарних» науках (де в дослідження залучаються тексти) основним механізмом пізнання є розуміння. Як бути з так званими «соціальними» науками – залишається відкритим питанням, так само як питання про те, чи взагалі є науками не «природничі», не «точні» «науки».

Мовлення опосередковує *розуміння* і *пояснення* в «інтерпретативній спільноті». Поясненням опосередковуються суб'єкт і об'єкт щодо інтерпретації світу, а розуміння опосередковує суб'єктів між собою в спілкуванні. Пояснення і розуміння є взаємно-опосередкованими: взаємодоповнювальними, розширюючими власні межі, включаючими одне інше.

Сам поділ на природниче знання, тобто знання в точних (фізичних) науках, і соціальне знання (знання соціальних наук), включаючи гуманітарне знання, є неоднозначним, хоча і розповсюдженим у спеціальному і побутовому вживанні. Ця неоднозначність постає очевидною, коли виключними методами дослідження природничих наук затверджується пояснення й експеримент, а для інших типів наукових досліджень – розуміння. Пояснення і розуміння утворюють нерозривне «герменевтичне коло», яке не можна розірвати, такі намагання марні, у нього варто увійти й затвердити комплементарний зв'язок зазначених пізнавальних методологічних настанов – пояснення і розуміння. Неможливо знайти межу поділу, де закінчується одне й починається інше, вони нерозривно супроводжують одне одного. Тому, у строгому сенсі, точних (природничих, фізичних) наук не існує, адже в цих галузях принаймні є дослідник, що не може оперувати подібно машині: дослідження залежить від його інтелектуальних здатностей, професійної обізнаності, уваги, від його розуміння, він привносить у дослідження свої ціннісні пріоритети, світоглядні настанови тощо.

Серед основних авторів, доробок яких є наріжною джерельною базою, варто згадати: Н. Кортрайт (N. Cartwright), Дж. Вудварта (J. Woodward), Д. Папін'ю (D. Papineau) та ін.

Мета навчальної дисципліни: надати знання про основні типи і моделі пояснення в сучасних науках і філософії, без протиставлення пояснення і розуміння, а, навпаки, з демонстрацією комплементарності між цими механізмами пізнання.

Попередні вимоги:

Аспірант/магістр/бакалавр має знати: основний зміст і проблеми сучасної філософії; способи застосування основних категорій та ідей у сучасній

теоретичній філософії, місце і роль філософії у формуванні наукового світогляду та сучасної культури; історію теоретичної і практичної філософії.

Аспірант/магістр/бакалавр має вміти: використовувати сучасні філософські категорії та ідеї у дослідженні проблем філософії; мати професійні погляди на розв'язання проблем теоретичної філософії; аналізувати й фахово застосовувати першоджерела та дослідницьку літературу з теоретичної і практичної філософії.

Змістовні модулі:

Тема 1. Пояснення, розуміння, спостереження, експеримент в різних науках.

Тема 2. Дудуктивно-номологічна модель пояснення.

Тема 3. Індуктивно-статистична модель пояснення.

Тема 4. Різні типи пояснення: в термінах причин (кавзальне пояснення), в термінах підстав (reason explanation), в термінах цілей (телеологічне пояснення).

Тема 5. Різні типи пояснення: функціональне, редукціоніське, методологічне.

Мова викладання: українська

Рік підготовки, шифр навчальної дисципліни: ВПЗ.05.04; перше півріччя 4-го року навчання.

Кількість кредитів: 3.

Форма заключного контролю: залік.

Структура навчальної дисципліни: загальний обсяг 90 годин, у тому числі 42 години аудиторних занять (28 год. – лекційні заняття, 14 год. – практичні заняття), 48 годин самостійної роботи.

Викладач: Лактіонова Анна Валеріївна, доктор філос. наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету.

Інформація про викладача:

http://philosophy.univ.kiev.ua/ua/view/prof_philosophy_dept/47/23/8